

Za kulturo gre (?!)

Meta Kušar se je pogovarjala z urednicami kulturne redakcije Dela, Književnih listov (priloge Dela) in kulturne redakcije Dnevnika

LEILER: Vedeti je treba, da je kultura tako rekoč eno zadnjih, če ne edino področje, ki ga po osamosvojitvi niso pretresle bolj globalne sistemske spremembe. Morda tudi tu tiči eden izmed vzrokov, da »iz prejšnjih časov« podegovana maksima ZA KULTURO GRE še vedno velikokrat opravičuje pisanje ali poročanje o dogodkih, ki si tega ne zaslužijo. Skratka, mediji še vedno prevečkrat delujemo kot nekakšen piar za kulturo, novinarji še vedno velikokrat izhajajo iz stališča, da mora njihovo pisanje o kulturnem področju in umetnosti samoumevno izhajati iz afirmativne predpostavke. Natanko tako pa razmišljajo tudi snovalci v kulturnih institucijah oziroma vsi tisti, ki delujejo na tem področju, ki je v primerjavi z drugimi družbenimi sferami še vedno sorazmeroma zelo privilegirano. Zato novinarji in uredniki dostikrat naletimo na težave, pa tudi prav nič prikrite pritiske, kadar skušamo malce globlje pogledati pod kakšno preprogo.

Po drugi strani pa drži tudi, da je v zadnjem desetletju število dogodkov na tem področju izjemno naraslo in še narašča, prostor v časopisih, namenjen kulturi, pa ostaja več ali manj enako obsežen. Zato je nujno potrebna precejšnja selekcija, o čem pisati in koliko. Seveda pa je težko jasno definirati kriterije te selekcije. Še posebno v dnevnem časopisu, ki ima povsem specifične zakonitosti, in še posebno v Delu, ki velja za osrednji nacionalni dnevnik.

KUŠAR: Inštitucije morate pokrivati?

LEILER: Ne. Vendar pa se večina umetniških in kulturniških projektov odvije prav znotraj (predvsem nacionalnih) institucij. Te z javnostjo komunicirajo večinoma, če že ne izključno, prek tiskovnih konferenc, kar povleče za seboj tudi način poročanja, ki so ga novinarji navajeni in je po svoje tudi najlažji, a hkrati tudi najmanj kritičen.

Foto: Suhadolnik

Ženja Leiler

Urednica kulturne redakcije Dela

Vendar mislim, da sploh ne gre za vprašanje, »pokrivati« inštitucije ali ne. Odvisno pač, kaj ponujajo. Problem je zaradi obilice dogajanja drugje: vsebino vedno določa forma, s čimer mislim predvsem na prostor, ki je namenjen spremljanju določenega področja. Za kulturo v Delu lahko rečem, da je imela pred letoma ali tremi več prostora, kot ga ima danes, in dvomim, da se bo njen obseg povečal.

KUŠAR: Odločitev vaših vrhovnih šefov.

LEILER: Teško bi rekla, da gre tu za neko načelno odločitev, ampak bolj za pragmatizem (kolikor pragmatizem seveda ni stvar načelne odločitve), s katerim se vsakodnevno soočate pri ustvarjanju dnevnega časopisa in ki je dostikrat sila banalen: koliko prostora ima kakšno področje, je namreč velikokrat odvisno od tega, na koliko straneh se tisti dan tiskamo, koliko je oglasov, skratka, kakšna je paginacija, kot temu pravimo. Sama bi sicer veliko raje videla, da bi imela kultura vsak dan točno določeno količino prostora, saj bi tako lažje oblikovali res konsistenten koncept, a zaenkrat so to pri Delu ali pa pri dnevnem časopisu nasploh žal le pobožne želje.

KUŠAR: Kljub temu pa ima Kronika tudi po dve strani, da smo obveščeni o anomalijah z vsega sveta.

LEILER: Tudi kultura ima kdaj dve strani; koncept kronike, ki je trenutno sicer malo opešal, naj bi vključeval eno domačo in eno tujo stran kronike. Gre pač za izjemno brano področje in noben medij ni imun in tudi ne more biti imun pred temi dejstvi. Dodati pa je morda treba, da dobra zgodba oziroma dober članek vedno najde prostor v časopisu. Bilo bi malce samovšečno, če bi dejala, da na Delu vlada nekakšen apriorno negativen odnos do kulture in da ni moč ničesar doseči. Čeprav je tudi res, da je njeno mesto znotraj časopisa nekako samoumevno bolj minorno, medtem ko se prostor, namenjen pisanju za najbolj povprečen okus, z raznimi prilogami čedalje bolj širi, po drugi strani pa ni prave energije in interesa v hiši, da bi denimo prenovili Razglede. Jih pač raje ukinjajo, ker je to najlažje. Kot kulturna urednica pa za kulturno stran lahko rečem, da po mojih kriterijih nimam vedno na voljo dovolj dobrih tekstov, da bi z njimi lahko napolnila dodatno stran. Vsaj ne pri današnjem konceptu. Morda sem tu bolj kritična od kakšnega svojega kolega oziroma razumem kulturno stran bistveno manj dnevno naravnano, kot je to značilno in seveda glede na to, da smo dnevni časopis, samoumevno za druge strani.

KUŠAR: Zakaj mediji ne ustvarjate več zavedanja o slovenskih umetnikih, tako da bi jih bolj intenzivno predstavljali?

LEILER: Res se največ predstavljajo politiki, potem ljudje, ki delajo v medijih in resnično še najmanj ljudje iz kulture in umetnosti, pa še od teh, če dobro prelistate najrazličnejše časnike, pa predvsem razne revije, samo določen krog,

ki ves čas kroži. Kulturna stran v Delu ne more popularizirati umetnikov na način, kot to z veliko odmevnostjo lahko počnejo televizija ali pa revije tipa Stop in Jana. To tudi ni njen namen. Vendar pa se kljub povedanemu nikakor ne morem strinjati z vami, da ne predstavljamo slovenskih umetnikov, da o njih ne pišemo dovolj. Problem je ravno nasproten: krog res vrhunskih umetnikov ali pa kulturniških projektov se kmalu izérpa. Povprečje na tem področju pa ni ravno vznemirljivo, čeprav prevladuje. Tudi v medijih.

KUŠAR: Na prvi in zadnji strani Dela kultura nima pravega prostora.

LEILER: Na prvi in zadnji strani napovedujemo oziroma poročamo o pomembnejših dogodkih, kot so večje otvoritve razstav in festivalov, pomembnejša gostovanja in nagrade ipd. Takšen je pač trenutni uredniški koncept. Res pa je, da le malokrat na prvi strani z daljšim tekstom najavljamo neko temo, ki je potem širše obdelana na kulturni strani.

KUŠAR: Kako ocenjujete svoje urednikovanje?

LEILER: Delo velja za osrednji nacionalni dnevnik, kar ga najbrž tudi pri konceptu postavlja na malce drugačno mesto od, denimo, Dnevnika ali pa mariborskega Večera. Od nas nekako pričakujejo, da bomo spremljali čim več najrazličnejših dogodkov, tako »lokalnih« kot »nacionalnih« razsežnosti. Pri tem marsikoga kriteriji sploh ne zanimajo, samo da se njegovo ime ali ime neke ustanove pojavi v časopisu. Ob nastopu urednikovanja je bil moj osnovni namen, da bi na Delovih kulturnih straneh akcent iz dnevnega poročanja in najavljanja dogodkov (slednje sedaj dovolj dobro počne Delov Kažipot) predstavili bliže v območje refleksije. Predvsem zaradi res velike inflacije dogodkov. Da bi torej bistveno manj skakali po tiskovnih konferencah in z njih zvesto po črki poročali in se bolj celovito in z različnih smeri lotevali tako kulturnih fenomenov kot samih umetniških projektov. Predvsem pa, da ne bi preveč ostajali samo znotraj meja domačije. Deloma mislim, da nam je ta premik uspel, a je še daleč od tistega, kar bi si želela. Svojevrsten problem vsakega urednika pa so tudi dobri (in najrazličnejšim interesom ter prijateljstvom nezavezani) pisci, ki jih ni veliko. A ker smo dnevni časopis, je seveda treba z veliko mero distance jemati tudi vse načelne odločitve, ki si jih postavite.

KUŠAR: Tudi v vašem časopisu je opazen obrat: alternativa je pred klasično umetnostjo.

LEILER: Ne pristajam na takšno delitev. Pri nas lahko govorimo kvečjemu o načinih produkcije, ne pa denimo o delitvi na klasično in alternativno umetnost. Tako smo soočeni z ustvarjalnostjo, ki nastaja znotraj inštitucij, in tisto, ki nastaja vzporedno z njimi. Kvalitetno so izenačene, a ustvarjalnost, ki za seboj

nima inštitucije, potrebuje bistveno več energije, da se prebije. V tem smislu je umetniška in kulturna produkcija pri nas absolutno preveč inštitucionalizirana, čeprav je seveda veliko vprašanje, na kakšen način ta sistem prevetriti. Nedvomno pa bi morali vzpostaviti tudi nekakšne kriterije uspešnosti teh inštitucij (predvsem njihovih nacionalnih različic), ki pač potrošijo največ proračunskega denarja. Namreč, če je denimo sezona v nekem gledališču slaba, to sedaj v ničemer ne vpliva na višino sredstev, ki bodo tej gledališki hiši dodeljena naslednje leto. Tudi umetniški vodja ni zaradi slabe sezone nič izpostavljen.

NOVAK KAJZER: Zastavila sem si cilj, o katerem menim, da je kvaliteten, vendar sem, glede na okoliščine, šele na pol poti. Želela bi si, da bi Književni listi ponudili čim več selektivnih informacij – predstavili naj bi vsaj najbolj bistvena domača in tuja dela in bistveno dogajanje, povezano s knjigami. Obširneje v KL opozorimo na več kot 20 odstotkov slovenskih knjig (s krajšo informacijo pa na glavnino) in še na leposlovni/knjižni del periodike, ki je na Slovenskem zanimiva – včasih bolj kot nekatere knjige. Kolikor je mogoče, ne spremljam samo literature, ampak tudi druga področja, zlasti prek knjig, ki so zanimive za širše skupine bralcev. Zdaj, na primer, izhaja vedno več zgodovinskih del, ki se dotikajo sociologije, etnologije ...

..., v njih ne prevladuje več faktografija, ampak se ukvarjajo z življenjem posameznika in so zato zanimivejše branje za širši krog. Nesmiselno bi bilo v dnevnem časopisju podrobneje opozarjati na zelo specializirana strokovna dela, namenjena zelo ozki skupini bralcev. Želela sem si, da bi koncept KL razširili tudi v tujino, ker k nam svet prodira in na nas vpliva, tako na bralce kot na ustvarjalce. V zvezi s tem smo v uredništvo dobili precej spodbud in pohval, pa tudi nekaj pripomb užaljenih avtorjev, ki niso bili objavljeni. Realne razmere pa so druga stvar: v redakciji sva samo dva, pisci prispevkov so precej razprodani na vse strani in pozna se, da desetletja nismo gojili esejistike. Zelo bi si želela, da bi imeli več prispevkov, ki bi vsaj dišali po eseju v tem francoskem, zlahtnem smislu. Za kaj takega je avtorja težko dobiti. Kljub prizadevanju, da bi opozorili na čim več bistvenega med knjižnimi novostmi, se zavedam, da se kdaj kakšno delo po krivem izmuzne. Vendar se je že nešteto krat izkazalo, da knjiga, ki ima

Foto: Tihomir Pintar

Marjeta Novak Kajzer

Urednica Književnih listov

resnično vrednost, prav gotovo vznikne med bralci, mimo medijske pozornosti morda doživi odmev, ki ga zasluži, sicer nekoliko pozneje, a še vsaka dobra knjiga je našla svojo pot ... So tudi knjige, ki v medijih sploh niso doživele odziva, so ga pa med bralci, in kot avtorica bi rekla, da je to še več vredno.

KUŠAR: Se ti zdi, da so oznake slovenske literature in literarnih dosežkov precej klišejske, mnogokrat abotne?

NOVAK KAJZER: Všeč mi je poudarek, da se to dogaja, kadar gre za slovenske knjige – pri tujih avtorjih se kritiki bolj sprostijo. Uredniško pa doživljam kot eno bistvenih težav s kritikami, da kadar bi ocena slovenskega literarnega dela morala biti negativna, kritik nemalokrat preprosto pove, da o delu ne bo pisal. Sledi iskanje drugega kritika in tudi to zelo otežuje ažurno ocenjevanje novega leposlovja. Ali pa posamezni avtorji kar naprosijo prijatelje, da jim napišejo hvalnice, in se čudijo, ker jih nobeno trezno uredništvo ne objavi ...

KUŠAR: Sem mislila tudi na pozitivne kritike, ki so tako mrtve in nekalorične.

NOVAK KAJZER: Vse ne, eni se bolj trudijo, pogosto pa hiperprodukcija vpliva na kvaliteto. Ko sem živela v Parizu, sem pisala za Delo intervjuje. Vzela sem si dva meseca in več za pripravo. Danes si glede na nižino honorarjev ne more tega nihče privoščiti, še zlasti svobodnjaki ne. V slogu in vsebini se to odraža.

KUŠAR: Je pri nas vredno biti dober?

NOVAK KAJZER: Če merimo z denarjem in z odzivom bralcev, potem gotovo ne, če pa merimo z notranjim zadovoljstvom, potem ni izbire, v kvaliteto se prisiliš sam. Če ljudje ne delajo zaradi hipne zadostitve, delajo dobro. Žal je za kvalitetno delo vedno manj časa, hkrati pa je povprečno in pavšalno že tako splošno sprejeto, da se mnogim zdi kakšen poseben trud skoraj nepotreben in nesmiselen. Biti kvaliteten je v precejšnji meri osebna motivacija.

KUŠAR: Kako ocenjuješ slovenske medije?

NOVAK KAJZER: Časopise in revije (tudi precej tujih) redno prebiram, vendar s stališča urednice, ne ocenjevalke – to bi bilo drugačno branje. Radio spremljam selektivno, absolutno tretji program, zlasti v avtu, v zvezi s televizijo sem pa razočarana, prvič ker preskopo odmerja čas zanimivejših oddaj, pa tudi, ker je kulturno-jezikovni nivo v poplavi pogrošnih nadaljevank tako nizek. Jezikovna raven, zlasti v prevodih, ni bila nikoli tako nizka, kot je danes. Kdor zna nekaj jezikov, mora omahovati med smehom in jezo, včasih celo ob prevodih, ki so na prvem programu TV Slovenija.

HOSTNIK: Ko sem pred sedmimi leti prišla na Dnevnikovo uredniško mesto, si je bilo potrebno izbojevati veliko stvari: kulturno prilogo, ki izhaja ob torkih in ima štiri strani, ter povečanje obsega; vsaj dvakrat na teden imamo po dve strani kulture v časopisu, vse ostale dneve pa po eno stran, tudi ob ponedeljkih. Imamo nekaj kontaktnih rubrik, in mislim, da nas imajo naši bralci radi. Raziskave kažejo, da je branost kulturnih strani nekoliko višja, kot je bila pred mojim prihodom. Vodstvo hiše je kulturi naklonjeno: že vrsto let izbiramo najboljšo igralko ali igralca za minulo sezono v Mestnem gledališču in zato namenjamo okoli 300 000 tolarjev. Z Rožančevo nagrado se je zgodilo, kar se je. Vso to, ki je bila zanjo namenjena, je direktor še povešal. Bienalno bomo nagrajevali likovne ilustratorje – letos oktobra že prvič. Že drugo leto smo z 10 000 DEM podprli mednarodno prireditev Vilenica. Sem kritična, imam svoje cilje in jih poskušam doseči. Res je, da so kdaj objavili fotografijo kulturnega dogodka na prvi strani časopisa tudi zaradi moje tečnosti. Ljudje, ki hočejo prikazati kulturo kot družbeno zanemarjeno, se sami premalo udejstvujejo. Ni polemik, premalo se izpostavljajo ...

Foto: Jaka Adamič

Majda Hostnik

*Urednica kulturne redakcije
Dnevnika*

KUŠAR: Se pri nas zaveznitva hitro poderejo?

HOSTNIK: Kot sem že povedala, če ne bi mogla doseči tega, kar sem si začrtala, bi stregla kavo v enem od prijaznih ljubljanskih lokalov. Po duši sem novinar, pod tekst sem podpisana in nič drugače ni biti literat ali pa kritik – nikomur ni prijetno, če te ljudje na cesti kar naenkrat ne pozdravljajo, vendar je potrebno delati z nepreračunljivo vestjo.

KUŠAR: Vprašanje je, koliko moči oziroma navdiha lahko pesnik ali pisatelj izgubita zato, da se še dodatno izpostavljata kritiki. Trdim pa, da je bistvena razlika v kvaliteti ustvarjalnosti med novinarjem, pesnikom in pisateljem.

HOSTNIK: Najbolj enostavno je obdržati držo dopadljivca in jadikovalca. Ne maram ljudi, ki tarnajo in jadikujejo. Res veliko stvari ni urejenih. Samo en primer: v Sloveniji ta hip nihče ne bo znal povedati, katere knjige vse so slovenskim avtorjem izšle v tujini. Tudi sproti ne morem izvedeti teh podatkov. Zakaj društvo pisateljev ne poskrbi za stanovske zadeve?¹ Nikoli ne bom pristala na

¹ Op. Mete Kušar: Na Društvu slovenskih pisateljev sem v zvezi s tem dobila odgovor, da so v okviru knjižne serije *Litterae Slovenicae* že drugič izdali publikacijo, ki navaja vse revijalne in knjižne prevode del članov društva v tuje jezike, razen tistih, o katerih jih avtorji kljub večkratnim prošnjam ne obvestijo. Po zagotovilih DSP so ti podatki na voljo vsakomur, kdor jih želi, tudi (in predvsem) novinarjem.

to, da bi morali svet urejati novinarji! V Franciji se ob vsakem velikem političnem, socialnem, nogometnem škandalu oglasi skupina teh ali onih zelo znanih intelektualcev. Pri nas se to zgodi samo za ekstremne stvari, kadar se angažirajo nekateri iz kroga Nove revije.

KUŠAR: Lahko komu plačate mnogo večji honorar za kvalitetni prispevek kot vsem ostalim?

HOSTNIK: Vsakemu ekstremno dobremu avtorju lahko dam tako velik honorar, kot sama hočem. Vsakemu! Problem je, da ekstremno dobrih avtorjev ni. Takih na primer, ki bi jih potrdile vse ankete in bi jih citirali tudi v drugih medijih. Vsi slovenski uredniki imamo bolj ali manj iste pisce v svojih rubrikah. Naši sodelavci so kvalitetni in dobri. Govoriva o tistem odstotku avtorjev, kot je na primer pri nas Vlado Mihelj. Teh je, kot rečeno, odstotek. Mlajši sodelavci so študentje – eni ne obvladajo niti slovenščine, je pa tudi nekaj talentiranih začetnikov.

KUŠAR: Kaj pa vaš uredniški izbor?

HOSTNIK: Če vsega ne moremo spraviti v kulturo, gre na strani Po Sloveniji, kajti odprtje razstave v neki knjižnici je za lokalno skupnost zelo pomembno. Mnogi bi imeli radi na kulturnih straneh tudi pop kulturo, oziroma vse tisto, kar Italijani spravljajo v Republici pod Spettacoli. Ukvarjam se z vprašanjem, kako zadostiti generaciji, ki je Heidegger ne zanima, bi pa rada vedela kaj o filmih in podobnem. Zanje smo prav to jesen uvedli glasbeno stran. Imamo veliko naročnikov, čeprav vem, da je človek po neki inerciji naročen na določen časopis, kar razumem. Ne razumem pa, da si tisti, ki bi morali poznati kulturo v Dnevniku, Delu, Večeru, Primorskih novicah, pa je ne, upajo soditi o kulturnih straneh slovenskih časopisov. Prav tako je zavajanje celih generacij, če profesor na fakulteti predstavlja Delo kot primer edinega dobrega dnevnika, drugih tiskov pa dnevno ne spremlja. Če se primerjamo z branostjo kulturnih rubrik v dnevnih časopisih tujih dežel, ne dobimo drugačnega razporeda, kakor je pri nas. Največ bralcev imata prva in zadnja stran, kriminal in šport, zanimivosti in trači; ta štiri mesta so oddana, potem pa se zvrstijo kultura, gospodarstvo in vse drugo. Slovenija ni nobena izjema, morda bi nekateri hoteli, da bi pri nas največ ljudi bralo kulturne strani. Mi imamo dve operi na razdalji 130 kilometrov – tega ni v nobeni državi. Tarnanje je objektivno nesramno.

KUŠAR: Tudi nad vsebino?

HOSTNIK: Se strinjam. Naj minister za kulturo reče, da bo izbral kompetentne ljudi, ki bodo naredili en sam operni ansambel, ki bo imel obveznost nastopanja v Mariboru in Ljubljani, stanuje pa naj, če hoče, v sežanskem Kulturnem

domu ... govorim primerjalno, ne zavzemam se za ukinitve, ampak za kvaliteto. Pri nas je kulturna produkcija fascinantna in pogovarjajmo se o tem, koliko denarja gre za to. Največji problem slovenske kulture je, da se nihče ne izpostavi: minister ne, ker bodo volitve, predsednik društva pisateljev ne, ker računa na službo, ne vem kje – seveda se opravičujem, vendar to ne leti na konkretne osebe, ampak na funkcije -, pisatelj ne bo z nekom polemiziral, ker mora z uredniki v založbi, ki ga poznajo, sodelovati, slikar ne bo nič rekel o direktorici Moderne galerije, ker ... Naj se samo novinarji izpostavljamo? Veste, kultura ni nič posebnega. Prav nič posebnega. Biti dober direktor je prav tako težko kakor biti dober pesnik. Ne morem pristati, da gre v medijih za diktat kapitala nad kulturo, ker rezultati v naši hiši tega ne potrjujejo. Problem je vsebinske narave. Ni dovolj pravih ljudi na pravih mestih. Bolj kot denarja primanjkuje znanja. Mislim, da je to osnova. Nič drugega.

